

ACADEMIA NAȚIONALĂ DE MUZICĂ „GHEORGHE DIMA” CLUJ-NAPOCA
ȘCOALA DOCTORALĂ „SIGISMUND TODUȚĂ”

TEZĂ DE DOCTORAT

***INTERPRETAREA CONCERTELOR PENTRU
FLAUT DE JOHANN JOACHIM QUANTZ,
PRIN PRISMA PRINCIPIILOR SALE
TEORETICE***

Doctorand: Ileana Maria ȘTEȚCU

Conducător de doctorat: prof. univ. dr. Ecaterina BANCIU

2021

CUPRINS

ARGUMENT

INTRODUCERE

Tratatele de stilistică instrumentală ale epocii (J. J. Quantz, C. Ph. Em. Bach, L. Mozart)

O perspectivă de ansamblu asupra Școlii de la Berlin (context socio-cultural, reprezentanți, influență asupra universului flautistic)

PARTEA I: ASPECTE BIOGRAFICE ȘI METODICO-INTERPRETATIVE

Capitolul I: Johann Joachim Quantz (1697 – 1773) – biografie și creație

1.1. Repere biografice

1.2. Quantz – virtuoz al flautului, compozitor, teoretician și pedagog

1.3. Contribuții la construcția flautului

Capitolul II: *Versuch einer Anweisung die Flöte traversiere zu spielen* (1752)

2.1. Prezentare

2.1.1. Capitolul I: „*Scurt istoric și descrierea flautului transversal*”

2.1.2. Capitolul II: „*Despre mânuirea flautului și poziționarea degetelor*”

2.1.3. Capitolul III: „*Despre digitație și ambitusul flautului*”

2.1.4. Capitolul IV: „*Despre ambușură*”

2.1.5. Capitolul V: „*Despre note, valorile lor, metru, pauze și alte notații muzicale*”

2.1.6. Capitolul VI: „*Despre folosirea limbii în suflătură*”

2.1.7. Capitolul VII: „*Despre respirație în practica flautului*”

2.1.8. Capitolul VIII: „*Despe apogiaturi și micile ornamente esențiale înrudite cu acestea*”

2.1.9. Capitolul IX: „*Despre triluri*”

2.1.10. Capitolul X: „*Ceea ce un începător trebuie să respecte în studiul său individual*”

2.1.11. Capitolul XI: „*Despre buna execuție în general în cântatul vocal și instrumental*”

2.1.12. Capitolul XII: „*Despre maniera de a interpreta Allegro-ul*”

2.1.13. Capitolul XIII: „*Despre variațiile improvizatorice pe intervale simple*”

2.1.14. Capitolul XIV: „*Despre maniera de a interpreta Adagio-ul*”

2.1.15. Capitolul XV: „*Despre cadențe*”

2.1.16. Capitolul XVI: „*Ceea ce un flautist trebuie să respecte în interpretare, în concerte publice*”

2.1.17. Capitolul XVII: „*Despre atribuțiile celor ce acompaniază sau execută părțile de ripieno asociate unei părți concertante*”

2.1.18. Capitolul XVIII: „*Modul în care un muzician și o compoziție muzicală vor fi apreciate*”

2.2. Observații asupra interpretării

PARTEA A II-A: ASPECTE STILISTICE ȘI ANALITICE

Capitolul III: Repere estetico-retorice

3.1. Teoria afectelor din perspectiva tratatului lui Quantz

3.2. Stilul galant și stilul sensibil

3.3. Concertul baroc – aspecte evolutive și structurale

3.4. Concertele pentru flaut ale lui Johann Joachim Quantz

Capitolul IV: Analize stilistico-interpretative ale unor concerte pentru flaut

4.1. *Concertul în Sol Major QV 5:174, Nr. 161* (aprox. 1744)

4.2. *Concertul în Re major QV 5:51 (QV 5:52), Nr. 82* (aprox. 1730 – 1736)

CONCLUZII

ABSTRACT

ANEXE

ANEXA I

ANEXA II

ANEXA III

ANEXA IV

ANEXA V

ANEXA VI

ANEXA VII

ANEXA VIII

ANEXA IX

ANEXA X

BIBLIOGRAFIE

REZUMAT

CUVINTE CHEIE: QUANTZ, *VERSUCH EINER ANWEISUNG DIE FLÖTE TRAVERSIERE ZU SPIELEN*, INTERPRETARE DOCUMENTATĂ ISTORIC, PRECLASIC, CONCERT PENTRU FLAUT, STIL GALANT.

Teza pe care o propunem se bazează pe un interes îndelungat atât pentru stilurile muzicale dezvoltate în contextul tranziției dintre Baroc și Clasicism, cât și pentru muzica scrisă în acest context. Scopul prezentei cercetări este de a descoperi particularitățile stilistice ale acestor compoziții, autoarea urmărind să le integreze într-o interpretare care să îndeplinească idealurile stilistice și estetice preclasice.

În *Versuch einer Anweisung die Flöte traversiere zu spielen*, considerat unul dintre cele mai complexe tratate de stilistică a interpretării din secolul al XVIII-lea, publicat în 1752, Quantz aseamănă muzicianul cu un orator, susținând că ambii slujesc aceluiași țel: să transmită un mesaj. Cu fiecare lucrare pe care o va aborda, interpretul își asumă, așadar, un angajament: să prezinte publicului ideile compozitorului. Prin urmare, cercetarea devine nu doar opțională, ci obligatorie, pentru ca interpretul să fie onest atât față de compozitor, cât și față de auditoriu.

În abordarea creațiilor unei epoci îndepărtate din istoria muzicii (urmată de numeroase metamorfoze muzicale majore), este necesar să recunoaștem faptul că practicile sale interpretative au fost de mult timp uitate. Puținele elemente de stil păstrate de tradiția muzicală, transmise de la o generație de interpreți la alta, nu sunt suficiente pentru a obține o perspectivă muzicală complexă, apropiată de autenticitate.

În înțelegerea practicilor interpretative și idealurilor stilistice ale epocii, tratatele de stilistică a interpretării joacă un rol deosebit de important. Printre acestea, tratatul lui Quantz înfățișează o perspectivă interioară a creației, descriind complexitatea muzicală a vremurilor, reflectată în special în ornamente și variații arbitrare, improvizatorice, *ex tempore*, care deși nu sunt semnalate în partitură, sunt așteptate într-o interpretare. Necunoașterea acestor aspecte stilistice extrem de importante poate genera o interpretare lipsită de autenticitate, care poate conduce la o judecată greșită a valorii. Numai după identificarea tuturor particularităților stilistice ale lucrării pe care urmează să o interpreteze, un muzician este capabil să realizeze o

interpretare care ar face dreptate compozitorului și creației sale. Prin tratatul său, Quantz ne oferă un veritabil „manual de utilizare” a muzicii timpului său, atât de necesar la trei secole distanță.

Teza pe care o propunem este structurată în două părți. În timp ce prima parte abordează aspectele biografice și metodico-interpretative (incluse în primele două capitole), a doua parte va trata aspectele stilistice și analitice (incluse în capitolele III și IV). Cele două părți ale tezei sunt precedate de o introducere — care familiarizează cititorul cu practica redactării de tratate stilistice, răspândită în secolul al XVIII-lea, prezentând cele mai importante trei lucrări de acest gen, care vor influența timp de secole percepția asupra practicilor interpretative ale epocii, dar și cu climatul cultural al Școlii din Berlin, un centru muzical de importanță majoră la acea vreme și contextul în care Quantz și-a desfășurat cea mai mare parte a activității — și urmate de o concluzie care va sintetiza ideile principale rezultate din această cercetare.

Primul capitol se va concentra asupra lui Quantz și a multiplelor instanțe ale personalității sale muzicale: virtuozul, compozitorul, teoreticianul, pedagogul, constructorul de flaute.

Al doilea capitol integrează o prezentare detaliată a tratatului lui Quantz, *Versuch einer Anweisung die Flöte traversiere zu spielen*, al cărui studiu este benefic nu numai pentru flautiști, ci și pentru muzicieni în general, facilitând înțelegerea practicilor interpretative preclasice tuturor celor interesați de acest subiect. În prefață, Quantz își exprimă intenția de a forma un „muzician iscusit și inteligent, nu doar un flautist mecanic”, oferind tratatul său tuturor celor care doresc să-și îmbunătățească abilitățile artistice și să-și formeze „bunul gust”. Pentru a prezenta cele mai importante idei dezbătute în tratat (în absența unei traduceri românești), teza cuprinde un rezumat consistent al acestuia, care evidențiază punctele-cheie ale fiecărui capitol prin citate traduse de autoare și exemple muzicale elocvente.

Al treilea capitol dezbate aspectele estetice ale muzicii preclasice reflectate în creația lui Quantz, incluzând opiniile sale referitoare la doctrina afectelor. Capitolul prezintă, de asemenea, stilurile galant și sensibil și caracteristicile stilistice ale genului de concert baroc, încheindu-se cu o expunere a trăsăturilor particulare ale creației concertante pentru flaut a lui Quantz.

Al patrulea capitol acoperă analiza stilistică și interpretativă a două concerte pentru flaut aparținând lui Quantz. În timp ce prima analiză propune o nouă viziune asupra interpretării celebrului său *Concert în Sol major (QV 5: 120, Nr. 161)*, a doua analiză prezintă o lucrare care indică un puternic caracter experimental, reflectând o etapă timpurie în procesul de cristalizare a

stilul mixt al compozitorului, impresionând prin particularitatea formei primei mișcări, *Concertul în Re major (QV 5:51 / QV 5:52, Nr. 82)*.

Deși această cercetare oferă o largă deschidere teoretică, este dedicată în primul rând interpreților, urmărind să stabilească repere stilistico-interpretative importante în abordarea creațiilor pentru flaut ale lui Quantz, în special a celor aparținând genului de concert.

Intenția autoarei este ca prin coordonarea demersului analitic cu cel interpretativ să descopere printr-o analiză detaliată cele mai profunde conotații expresive ale acestor creații, cu scopul final de a le prezenta publicului, filtrate prin spectrul principiilor compozitorului.

ABSTRACT

KEY WORDS: QUANTZ, *VERSUCH EINER ANWEISUNG DIE FLÖTE TRAVERSIERE ZU SPIELEN*, HISTORICALLY INFORMED PERFORMANCE, PRE-CLASSICAL, FLUTE CONCERTO, GALANT STYLE.

The thesis we propose is based upon a long held interest in both Pre-Classical style and music. Its purpose is to discover the stylistic particularities of this musical period, aiming to integrate them into a performance that would fulfill the Pre-Classical ideals of musical interpretation.

In his *Versuch einer Anweisung die Flöte traversiere zu spielen*, regarded as one of the most complex treatises on eighteenth-century performance practice and style, published in 1752, Quantz will resemble the musician to an orator, claiming they both serve the same purpose: to deliver a message. With each work he will approach, the performer makes a commitment: to present the composer's ideas to the public. Research becomes, therefore, not only optional, but mandatory, if a performer is to be honest towards the composer and the audience.

Approaching a distant era in the history of music (followed by numerous major musical metamorphoses), we acknowledge the fact that its practices have been long forgotten. The few elements of style preserved by the musical tradition passed down from one generation of performers to another are not enough to achieve an authentic musical perspective.

In understanding the performance practices and stylistic ideals of this period, the music treatises published in the era play a very important role. Among these, Quantz's *Versuch* offers an inner perspective of creation, depicting the musical complexity of the times, reflected especially in *extempore* ornaments and variations which, although not signaled in the score, are expected in a performance. Not knowing these crucially important stylistic aspects can lead to an inauthentic performance and a wrong value judgement. Only after being acquainted with all the stylistic peculiarities of the piece he is to perform, a musician is able to achieve an interpretation that would do justice to the composer and his work. Through his treatise, Quantz offers us a true "user manual" of the music of his time, so necessary three centuries away.

The resources concerning the work of Quantz are, to say the least, very limited. His compositions are rarely performed, the intention of discovering a very rich and unexplored repertoire being another motivation in the research of this subject.

The thesis we propose is structured in two parts. While the first part will address the biographical, methodical and interpretative aspects (included in the first two chapters), the second part will debate the stylistic and analytical aspects (included in chapters III and IV). The two parts of the thesis are preceded by an introduction — that will acquaint the reader with the widespread 18th century practice of writing stylistic treatises (presenting the three most important works of this kind, which will influence for centuries the perception on the performance practices of the era), but also with the cultural climate of the Berlin School, a musical center of major importance at the time and the context in which Quantz carried out most of his activity — and followed by a conclusion that will synthesize the principal ideas resulted from this research.

The first chapter will focus on Quantz and the multiple instances of his musical personality: the virtuoso, the composer, the theoretician, the pedagogue, the flute builder.

The second chapter integrates a detailed presentation of *Versuch einer Anweisung die Flöte traversiere zu spielen*, whose study is beneficial not only for flute players, but musicians in general, facilitating the understanding of Pre-Classical performance practices to all those interested in this subject. In the preface, Quantz expresses his intention to form a “skilled and intelligent musician, not just a mechanical flute player”, offering his treatise to all those who want to improve their artistic skills and form their “good taste”. In order to get acquainted with the most important ideas presented in the treatise (in the absence of a Romanian translation), the thesis includes a summary of it, which highlights the key points of each chapter with quotes translated by the author and eloquent musical examples.

The third chapter exposes the aesthetical aspects of Pre-Classical music reflected in Quantz’s creation, including his views on the doctrine of affections. The chapter also addresses the sensitive and galant styles and the stylistic characteristics of the baroque concerto genre, concluding with an exposition of the particular features of Quantz’s flute concertos.

The fourth chapter covers the stylistic and interpretative analysis of two flute concertos belonging to Quantz. While the first analysis proposes a new vision on the interpretation of his famous *G major Concerto (QV 5: 120, No. 161)*, the second analysis presents a work that

indicates a strong experimental character reflecting an early stage in the crystallization of the composer's mixed style, impressing through the particularity of the form in the first movement, the *D major Concerto* (QV 5:51 / QV 5:52, No. 82).

By coordinating the analytical approach with the interpretative one, the author's intention is to discover, through a careful analysis, the deepest connotations of these creations, with the ultimate goal of presenting them to the public, filtered through the spectrum of the composer's principles.

Although this research offers a large theoretical opening, it is primarily dedicated to the performers, aiming to establish important stylistic and interpretative highlights in the approach of Quantz's flute works, especially those belonging to the concerto genre.